

Куч — АДОЛАТДА

2015 йил
23 октябрь,
жума
№ 41 (554)

Ўзбекистон Республикаси Олий судининг ҳуқуқий газетаси

http://www.oliysud.uz

1998 йил 29 августдан чиқа бошлаган.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИЧКИ ИШЛАР ИДОРАЛАРИ ХОДИМЛАРИ КУНИ МУНОСАБАТИ БИЛАН БИР ГУРУХ ХОДИМЛАРНИ МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

Мамлакатимизда жамоат хавфсизлиги, тинчлик ва барқарорликни таъминлаш борасидаги кўп йиллик фидокорона меҳнати, хизмат бурчини бажариш ва миллий манфаатларимизни ҳимоя қилишда мардлик ва жасорат кўрсатгани ҳамда ёш авлодни она Ватанга садоқат руҳида тарбиялашга қўшган муносиб ҳиссаси учун қуйидагилар мукофотлансин:

"Меҳнат шухрати" ордени билан

Каримов Исраил Мирзаевич — Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Академияси кафедра бошлиғи

II даражали "Шон-шараф" ордени билан

Ибрагимов Валижон Каримович — Тошкент вилояти Ангрэн шаҳар ички ишлар бўлими бошлиғи

Метинов Тохир Болтабоевич — Фарғона вилояти Ички ишлар бошқармаси жиноят қидирув ва терроризмга қарши курашиш бошқармаси ўта муҳим ишлар бўйича катта тезкор вакили

"Дўстлик" ордени билан

Кулмуродов Шухрат Комилович — Навоий вилояти Навбахор тумани ички ишлар бўлими бошлиғининг биринчи ўринбосари

Пак Владимир Сергеевич — Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Тошкент олий ҳарбий-техника билим юрти котибияти бошлиғи

Сапарниязов Баҳадир Базарбаевич — Қорақалпоғистон Республикаси Кеғейли тумани ички ишлар бўлими катта терговчиси

Шестокиров Эдуард Николаевич — Тошкент шаҳар Ички ишлар бош бошқармаси эксперт-криминалистика маркази бўлими бошлиғи

(Давоми иккинчи бетда)

Mezon

Судларга электрон шаклда мурожаат қилиш: миллий амалиёт ва хорижий тажриба

Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини изчил ривожлантириш шароитида одил судловнинг сифати ва самарадорлигини ошириш давр талабидир. Ушбу вазифани муваффақиятли ҳал этишда ҳуқуқни қўллаш амалиётига, айниқса, судлар фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш муҳим аҳамият касб этади.

Бу ҳақда сўз борганда, авваламбор, жамиятимизда демократия ва адолатни таъминлашнинг энг муҳим омил бўлиши суд ҳокимиятини замонавий ахборот-коммуникация технологиялари билан таъминлашнинг муҳим ҳуқуқий асослари қабул қилинган ва амалиётга кенг татбиқ этилаётгани таъкидлаш лозим. Президентимизнинг 2012 йил 21 мартдаги "Замонавий ахборот-коммуникация технологияларини янада жорий этиш ва ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарори ҳамда 2012 йил 2 августдаги "Суд тизими ходимларини ижтимоий муҳофаза қилишни тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида"ги Фармони шулар жумласига кирди.

Шунингдек, 2012 йил 12 октябрда Вазирлар Маҳкамасининг "Судлар фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарори қабул қилинди. Мазкур қарорга илова сифатида тасдиқланган Судлар фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш дастурига мувофиқ, маълумотлар алмашишининг

электрон воситалари орқали Олий судга, Олий ҳўжалик судига даъво, илтимоснома ва уларга илова қилинадиган ҳужжатлар билан биргаликда судга мурожаат қилиш имконияти берилиши таъминланганини ҳисобга олган ҳолда судларнинг веб-ресурсларини модернизациялаш каби муҳим вазифалар белгиланди.

Ҳақиқатан ҳам, ўтган даврда судлар фаолиятида замонавий ахборот технологияларини жорий этиш борасида Олий ҳўжалик суди фаолиятида муайян тажриба тўплаганини таъкидлаш жоиз. Хусусан, 2013 йил 30 апрелда қабул қилинган "Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида"ги қонуннинг 23-моддасига кўра, Ҳўжалик процессуал кодексига бир қатор ўзгартишлар киритилди.

Хозирги кунда ҳўжалик судига мурожаат ва унга илова қилинадиган ҳужжатларни ахборот тизими орқали электрон шаклда юбориш тажрибаси амалиётда қўлланилмоқда.

(Давоми иккинчи бетда)

Бу йилги мавсумда мамлакатимиз деҳқон ва фермерлари ғалла, пахта етиштириш, шунингдек, пиллачилик, чорвачилик, мева-сабзавот ва бошқа тармоқлар бўйича шартнома мажбуриятини ошириб бажаришди.

Шу муносабат билан Президентимиз Ислам Каримовнинг Ўзбекистон деҳқонлари ва фермерлари, барча меҳнаткашларига йўлаган табрикномасида таъкидланганидек, ўз ҳаётини дунёдаги энг машаққатли ва олижаноб ишга бағишлаган сиздек фидойи инсонларнинг йил бўйи тер тўкиб қилган меҳнати ҳисобидан жорий мавсумда 7 миллион 300 минг тонна ғалла, 3 миллион 350 минг тоннадан зиёд пахта етиштиришга, шунингдек, пиллачилик, чорвачилик, мева-сабзавот ва бошқа тармоқлар бўйича ҳам белгиланган режаларни муваффақиятли бажаришга эришганимиз ҳаммамизга катта хурсандчилик етказди.

Деҳқон ва фермерлар — ҳаётимизнинг таянч устунлари

Президентимиз раҳнамолигида фермерларга яратилаётган имкониятлар ана шу муваффақиятларнинг асосий омилidir. Жорий йилда ғалла, пахта ва бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш бўйича шартнома мажбуриятларини адо этишда қишлоқда том маънода етакчи ва қудратли, ҳал қилувчи кучга айланиб, ҳаётимиздан мустақам ўрин эгаллаб улгурган фермерлик ҳаракати, деҳқонларимизда мулкка эгаллик туйғуси, манфаатдорлик ҳисси ошиб бораётгани муҳим аҳамият

касб этганини алоҳида таъкидлаш лозим.

Бу йил мамлакатимизда етиштирилган пахта ҳосилининг 90 фоизи юқори навларга топширилди. Албатта, бу сўнгги натижа эмас. Бу кўрсаткич янада ошиб бориши учун юртимизда етарлича шароит яратилган. Ғўза парваришига алоҳида эътибор қаратилиб, зарур агротехник тадбирлар ўз вақтида ташкил этилаётгани бунда ғоят муҳим ўрин тутди.

Мавсумга пахта тайёргарлик кўриш мақсадида майдонларда пахтанинг

90 фоизи очилганда теримни бошлаш, тоза териш бўйича мониторинг ўрнатилиши ва бошқа ташкилий тадбирлар фермер хўжаликларининг аксариятига биринчи теримдаёқ шартнома мажбуриятларини бажариш имконини берди. Энг асосийси, бутун мамлакатимиз бўйича етиштирилган пахта ҳосили ғоят қисқа муддатлар — 35-40 иш кунда йигиб-териш олинди.

Шу ўринда давлатимиз раҳбари ташаббуси билан 15-16 октябрь кунлари Тошкент шаҳрида ташкил этил-

ган XI Халқаро Ўзбекистон пахта ва тўқимачилик ярмаркаси мамлакатимиз пахта бозорида ишончли ҳамкор эканини яна бир бор яққол тасдиқлади.

Маълумки, ушбу ярмаркада 700 минг тонна Ўзбекистон пахта толасини сотиб олиш, мамлакатимизда ишлаб чиқарилган тўқимачилик маҳсулотларини етказиб бериш бўйича 800 миллион АҚШ долларидан зиёд миқдордаги шартномалар имзоланди.

(Давоми тўртинчи бетда)

Iftixor

Халқимиз маънавиятининг кўзгуси

Тил халқнинг, миллатнинг тарихи, маданий мероси, турмуш тарзи, урф-одати ва анъаналарини ўзида мужассам этган буюк хазинадир. Ўз она тилига эга бўлиш ва унинг ривожланиши миллатнинг маънавий ўзлигини ифодалайди. Зеро, Президентимиз Ислам Каримовнинг "Юксак маънавият — енгилмас куч" асарида она тилимизга "миллатнинг руҳи", деб таъриф берилгани бежиз эмас.

Ҳақиқатан ҳам, ўзликни англаш, миллий онг ва тафаккурнинг ифодаси, авлодлар ўртасидаги руҳий-маънавий боғлиқлик тил орқали намойён бўлади, жамики эзгу фазилатлар инсон қалбига, аввало, она алласи, она тилининг бетакрор жозибаси билан сингади. Шу боис юртимизнинг мустақиллик сари илк қадамлари 1989 йилда ўзбек тилига давлат тили мақоми берилиши билан бошланди.

Давлатимиз раҳбари ташаббуси билан ўша йили 21 октябрда "Ўзбекистон Республикасининг Давлат тили

тўғрисида"ги қонун қабул қилиниб, ўзбек тилининг ҳуқуқий мақоми мустақиллик ифодаси, авлодлар ўртасидаги руҳий-маънавий боғлиқлик тил орқали намойён бўлади, жамики эзгу фазилатлар инсон қалбига, аввало, она алласи, она тилининг бетакрор жозибаси билан сингади. Шу боис юртимизнинг мустақиллик сари илк қадамлари 1989 йилда ўзбек тилига давлат тили мақоми берилиши билан бошланди.

Раҳбари таъкидлаганидек, халқимизнинг муқаддас қадриятларидан бўлиши она тилимизни умуминсоний фазилатлар руҳида тарбиялашда унинг салоҳиятидан унумли фойдаланишга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

(Давоми учинчи бетда)

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда суд ҳокимиятини босқичма-босқич мустақамлаб бориш, суднинг мустақилигини таъминлаш, судларни фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилишга хизмат қиладиган том маънодаги мустақил давлат институтига айлантиришга қаратилган аниқ мақсадли ташкилий-ҳуқуқий чора-тадбирлар, суд-ҳуқуқ соҳасини ислоҳ қилишнинг қонунчилик асосларини янада такомиллаштириш борасида дунё ҳамжамияти тан олаётган кенг қўламли ишлар амалга оширилмоқда.

Qonun ijodkorligi

Озодликни чеклаш — янги жазо тури

у одиллик ва адолат принципини тўлиқ рўёбга чиқаришга қаратилган

Бу ҳақда сўз борганда, 2015 йил 11 августдан кучга кирган "Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида"ги қонун асосида мамлакатимиз жиноят қонунчилигига навбатдаги ўта муҳим ўзгартишлар киритилганини таъкидлаш лозим. Айтиш керакки, бу қонун мамлакатимиз суд-ҳуқуқ соҳасида рўёбга чиқарилаётган ислохотларга янгича мазмун бағишлайди.

Шу вақтга қадар Жиноят кодексининг 43-моддасига кўра, жиноят содир этишда айбдор деб топилган шахсларга нисбатан жарима, муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш, ахлоқ тузатиш ишлари, хизмат бўйича чеклаш, қамок,

интизомий қисмга жўнатиш, озодликдан маҳрум қилиш ва умрбод озодликдан маҳрум қилиш каби асосий жазолар қўлланилиши мумкин эди. Юқорида тилга олинган қонун талаби билан жазо турлари кўрсатилган мазкур модда озодликни чеклаш тарзидаги янги жазо турини кўзда тутувчи "д" банд билан тўлдирилди.

Шунингдек, ушбу қонун билан Жиноят, Жиноят-процессуал ва Жиноят-ижроия кодексларига озодликни чеклаш жазосининг хусусиятлари, уни тайинлаш, ижро этиш, ўташ тартиби ва шартларини бузганлик учун жавобгарликни белгиловчи бир қатор ўзгартишлар киритилди.

(Давоми учинчи бетда)

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ

ФАРМОНИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИЧКИ ИШЛАР ИДОРАЛАРИ ХОДИМЛАРИ КУНИ МУНОСАБАТИ БИЛАН БИР ГУРУХ ХОДИМЛАРНИ МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

(Давоми. Бошланиши биринчи бетда)

"Мардлик" ордени билан

Бозоров Азимжон Ахатович — Бухоро вилояти Ички ишлар бошқармаси жиноят қидирув ва терроризмга қарши курашиш бошқармаси бўлим бошлигининг ўринбосари
Мансуров Зиёдбек Жураевич — Андижон вилояти Балиқчи тумани ички ишлар бўлими жиноят қидирув ва уюшган жиноятчиликка қарши курашиш бўлинмаси катта тезкор вакили
Ташалиев Сулаймон Темирович — Сурхондарё вилояти Термиз шаҳар ички ишлар бўлими ҳарбийлаштирилган ёнғин хавфсизлиги қисми катта ёнғин ўчирувчиси
Тиллаев Икром Рустамжонович — Тошкент шаҳар Чилонзор тумани ички ишлар бошқармаси бошлигининг биринчи ўринбосари
Тургунов Ойбек Абдумононович — Наманган вилояти Ички ишлар бошқармаси алоҳида вазифаларни бажарувчи сафарбар отряди катта мутахассиси
"Жасорат" медаллари билан
Жумаев Холакбар Тўйчиевич — Қашқадарё вилояти Ички ишлар бошқармаси алоҳида вазифаларни бажарувчи сафарбар отряди катта мутахассиси
Садиев Суннатилло Нематиллаевич — Сирдарё вилояти Ички ишлар бошқармаси алоҳида вазифаларни бажарувчи сафарбар отряди катта мутахассиси
Файзуллаев Комилжон Абдурайимович — Сурхондарё вилояти Ички ишлар бошқармаси алоҳида вазифаларни бажарувчи сафарбар отряди катта мутахассиси
Халимов Алишер Анварович — Самарқанд вилояти Ички ишлар бошқармаси жиноят қидирув ва терроризмга қарши курашиш бошқарма-

си ўта муҳим ишлар бўйича катта тезкор вакили
Холиқов Ғофуржон Ғойибназарович — Фарғона вилояти Қўқон шаҳар ички ишлар бошқармаси ҳарбийлаштирилган ёнғин хавфсизлиги қисми ёнғин ўчирувчиси
Якубов Дилшод Илёсович (мархум) — Хоразм вилояти Урганч шаҳар ички ишлар бўлими ҳарбийлаштирилган ёнғин хавфсизлиги қисми ёнғин ўчирувчиси
"Содиқ хизматлари учун" медаллари билан
Ахмадалиев Элмурот Каримович — Андижон вилояти Шаҳрихон тумани ички ишлар бўлими профилактика инспектори
Бекмуратов Равшан Отақўзиёвич — Тошкент вилояти Бекобод тумани ички ишлар бўлими профилактика инспектори
Гулбаев Анвар Худойбердиевич — Жиззах вилояти Дўстлик тумани ички ишлар бўлими профилактика инспектори
Жаксимуратов Кошкарбай Сейтмуратович — Қорақалпоғистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги молия-иқтисод бўлими бош муҳандис-иқтисодчиси
Ибрагимов Ойбек Октябрийевич — Хоразм вилояти Ички ишлар бошқармаси жиноят қидирув ва терроризмга қарши курашиш бошқармаси бошлигининг ўринбосари
Мамуров Боқодир Одилов — Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги тиббиёт бошқармаси госпитали бошлиғи
Нарзаев Саётхон Эргашович — Навоий вилояти Ички ишлар бошқармаси патруль-пост хизмати ва жамоат тартибни сақлаш бошқармаси патруль-пост хизмати батальони командирининг ўринбосари
Сапаров Зайниддин Зиятудинич — Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Қоровул кўшнлари бош бошқармаси ҳарбий қисми шахсий таркиб билан ишлаш бўлинмаси бошлигининг катта ёрдамчиси

Тураева Гулнора Адашевна — Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги ахборот маркази бўлини бошлиғи
Хидиров Абдуқамол Абдихайитович — Транспортдаги Ички ишлар бошқармаси шахсий таркиб билан ишлаш хизмати бошлигининг ёрдамчиси
"Шухрат" медаллари билан
Абдуллаев Хайрулло Закирович — Наманган шаҳар Ички ишлар бошқармаси профилактика катта инспектори
Сакиров Хикмат Тураевич — Тошкент шаҳар Сергели тумани ички ишлар бошқармаси профилактика катта инспектори
Собиоров Хуршид Шоназарқуллович — Бухоро вилояти Ички ишлар бошқармаси алоҳида вазифаларни бажарувчи сафарбар отряди катта мутахассиси
Темирбулатов Дамир Каримджонович — Тошкент вилояти Куйи Чирчиқ тумани ички ишлар бўлими жиноят қидирув ва уюшган жиноятчиликка қарши курашиш бўлинмаси тезкор вакили
Худойбердиев Ойбек Олимович — Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги махсус отряди гуруҳ командири
Шарипов Суннатилло Махмудович — Самарқанд шаҳар Ички ишлар бошқармаси ҳарбийлаштирилган ёнғин хавфсизлиги қисми бўлини командири
Шеркулов Холмурод Тожиевич — Қашқадарё вилояти Касби тумани ички ишлар бўлими профилактика инспектори
Ўзбекистон Республикаси Президенти И.КАРИМОВ
Тошкент шаҳри, 2015 йил 22 октябрь

Muloqot

Савол беринг, жавоб берамиз

Айтинг-чи, фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи томонидан тугилишни қайд этиш қанча муддат ичида амалга оширилади?

Сеvara ИСМАТУЛЛАЕВА, Тошкент шаҳри, Яшнобод тумани

— Амалдаги Оила кодексининг 205-моддасида тугилишни қайд этиш тартиби ва муддатлари белгилаб қўйилган. Унга кўра, болаларнинг тугилишини қайд этиш мажбурий бўлиб, болалар тутилган жойдаги ёки ота-онадан бирининг доими яшаш жойидаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи томонидан қайд этилади.

Жиноят ишига тааллуқли бўлган шахсий ёзишма ва шахсий телеграф хабарномалари суд залида ошкор этилиши мумкинми? Амалдаги қонунларимизда бу борада қандай меъёрлар белгиланган?

Абдуғани ҲАМИДОВ, Навоий вилояти, Кармана тумани

— Жиноят процессуал кодексининг 19-моддасида судда жиноят ишларининг ошқор қилинишига оид маълумотларни бажарувчи сафарбар отряди катта мутахассиси

Айтинг-чи, фарзандининг моддий таъминоти учун алимент тўлайдиган шахснинг иш жойи ўзгарган тақдирда бу ҳақда ундирувчига қим томонидан, қачон ва қандай тартибда хабар қилинади?

Зилола АСАТУЛЛАЕВА, Жиззах вилояти, Бахмал тумани

— Оила кодексининг 138-моддасида алимент тўловчиси иш, ўқиш жойи ва турар жойи ўзгарганлиги ҳақида хабар қилиш мажбурияти белгилаб қўйилган. Ушбу модда талабига биноан, суднинг ҳал қилув қарори ёки алимент тўлаш тўғрисидаги нотариал тартибда тасдиқланган қилиш бўйича алимент олувчи қилиши лозим бўлган иш берувчи (ташқилот маъмурияти) алимент тўловчи шахс билан меҳнат шартномаси бекор қилинганлиги ҳақида, шунингдек, унинг янги иш, ўқиш жойи ёки турар жойи унга маълум бўлса, бу ҳақда суднинг ҳал қилув қарори ижро этиладиган жойдаги суд ижрочисига ёки алимент олувчи шахсга уч кун муддат ичида хабар бериши шарт. Алимент тўлаши шарт бўлган шахс ушбу муддатда ўз иш, ўқиш жойи ёки турар жойи ўзгарганлиги ҳақида, шунингдек, қўшимча иш ҳақи ёки бошқа даромад тўғрисида суд ижрочисини хамда алимент олувчи шахс хабардор қилиши шарт. Юқоридики кўрсатилган маълумотларни белгиланган муддатда уэрсиз сабабларга кўра, хабар қилмаган тақдирда, айбдор мансабдор шахс ва алимент тўловчи шахс қонунда белгиланган тартибда жавобгарликка тортилади.

Илтимос, шахсий турар жойни бошқасига алмаштириш тартиби тўғрисида маълумот берсангиз.

Ж.ТУРСУНОВ, Тошкент вилояти, Янгийўл тумани

— Маълумки, амалдаги Уй-жой кодексининг 26-моддасига мувофиқ, мулкда уйи, қурали бўлган фуқаролар барча воёга етган оила аъзоларининг, шу жумладан, вақтинча бўлмаган оила аъзоларининг ёзма розилигига биноан ўзлари эгаллаб турган турар жойни бошқа турар жой мулкдори ёки уй-жой қуриш ёхуд уй-жой кооперативининг аъзоси билан, шунингдек, бошқа аҳоли пунктида яшаётганлар билан алмаштиришга ҳақлиқлар.

Саволларга Олмалик шаҳар 6-сон давлат нотариал идораси нотариуси Феруза Тургунова жавоб берди.

Qonun ko'magi Шартнома

Авалло шунга айтиши жоизки, мамлакатимиз иқтисодиётининг барқарор суръатларда ривожланиб боришида шартномавий муносабатлар ҳам муҳим ўрин тутади. Шу боисдан ҳам хўжалик юритувчи субъектлар ўртасида юзага келаётган иқтисодий муносабатларни тўлиқ тартибда созувчи шартнома қонунчилигига изчил риоя этиш ва уни янада такомиллаштириш боришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Чунинчи, "Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисида"ги қонун бу борада муҳим ҳуқуқий асос вазифасини ўтамоқда.

Этиборлиси шундаки, адлия идоралари зиммасига шартномалар тузиш чоғида таърифларга ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш, битимларнинг амалдаги қонунчилигимизга мувофиқлигини таъминлаш каби гоятда муҳим вазифалар юқлатилган. Бу борада Қашқадарё вилояти адлия бошқармаси томонидан ҳам муайян ишлар амалга оширилмоқда. Хусусан, адлия бошқарма-

(Давоми. Бошланиши биринчи бетда)

Шунингдек, 2015 йил 10 июнь кунини матбуотда эълон қилинган "Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш" шунингдек айрим қонун ҳужжатларини ўз кучини йўқотган деб топиш тўғрисида"ги қонуннинг 2016 йилнинг 1 январидан эътиборан амалга киритилгани 5-моддасига мувофиқ, Фуқаролик процессуал кодексига ҳам фуқаролик ишлари бўйича судлар фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этишга қаратилган қатор ўзгартиш ва қўшимчалар киритилди. Шу ўринда фуқаролик ишлари бўйича судларга даъво аризалари, ариза ва шикоятлар билан электрон воситалар орқали мурожаат қилиш борасидаги муҳим вазифаларни самарали ҳал этишда хорижий давлатларнинг илғор тажрибаларини таҳлил қилиш муҳим аҳамият касб этади. Маълумки, судларга электрон шаклда ҳужжат тақдим этиш гоёси 1980 йилларда АҚШда қоғоз ҳужжатларни саклаш иши кучи ва меҳнат ресурсларини кўп талаб этиши ҳамда жуда катта майдонни эгаллаши каби муаммоларнинг олдини олиш мақсадида пайдо бўлган. Жаҳон тажрибасида техник ривожланиш даражасининг турличалигидан келиб чиқиб, судга электрон шаклда мурожаат қилиш тартиби ҳар бир давлатда турлича кўриниш хосил қилганини библи олиш мумкин. Хусусан, Сингапурда фуқаролик ишлари бўйича судга электрон шаклда мурожаат қилиш мажбурий тартиб сифатида мустаҳкамлаб қўйилган. Мазкур мамлакатда ахборотларни электрон тартибда олиш жойида ишларнинг олиш учун фойдаланувчидан махсус билим талаб этилмайди. Чунки аризалар белгиланган намунадаги шаклни тўлдириш орқали ва махсус файл хажмига қўйилган талабларга риоя қилинган ҳолда тақдим этилади. АҚШда 2004 йилда қабул қилинган фуқаролик-процессуал қонунга кўра, судга ариза тақдим этишнинг умумий тартиби сифатида суд девонхонасига ҳужжатларни қоғоз кўринишида жўнатиш мустаҳкамлаб қўйилган. Бирок ушбу қонунчилик асосида АҚШ судлари ўз Регламентида аризаларни электрон шаклда тақдим этиш тартибини белгилаши мумкин. Ўз навбатида, электрон шаклда ариза тақдим этиш АҚШ Судлари конференцияси томонидан белги-ланган техник стандартларга жавоб бериши талаб этилади. Шу муносабат билан 2004 йилдан АҚШнинг барча судлари судга электрон шаклда мурожаат қилиш тизимига ўтган. Фуқаролик-процессуал қонунчи-ликда судга ариза тақдим этиш ва узаро ҳужжат алмашишнинг элект-рон шаклда амалга оширилишининг

Mezon Судларга электрон шаклда мурожаат қилиш: миллий амалиёт ва хорижий тажриба

дирилади ҳам божнинг 15 фоизи миқ-доридега чегирилган жорий этилган эътиборлидир. Хозирги кунда суд процесслари-да фойдаланилиши кўзда тутилган барча ҳужжатлар судга EFS тизими орқали юборилиши талаб этилади. Ахборотларни судга электрон шак-лда тақдим этишнинг мазкур тизи-ми бошқа дастурий таъминотлар ёрдамида яратилган ҳужжатларни қабул қилиши рад этади. Австралия Федерал судида ҳам e-filing (электрон рўйхатда олиш) атам-аси билан юритилмаган ҳужжат-ларни электрон шаклда тақдим этиш тизимидан фойдаланилади. Ўз на-вбатида, Федерал суд Регламенти мазкур онлайн-хизмати амалга оширишнинг ҳуқуқий асоси сифати-да хизмат қилади. Электрон ҳужжат-лар суднинг интернетдаги сайти ор-қали юборилади. Фойдаланувчилар-нинг ариза тақдим этиши ва йўллан-ма ҳужжатлари учун асосий электрон интерфейс — The Electronic Filing System (EFS), яъни Рўйхатга оли-шининг электрон тизими ҳисобланади. Айтиш кераки, Сингапур тажри-басида бўлгани сингари Австрали-яда ҳам электрон ҳужжат суд томо-нидан ўрганиб чиқилиб, унинг қабул қилинганлиги тўғрисида белги қў-йилгач, судга тақдим этилган ҳи-собланади. Эътиборли жиҳати шундаки, суд-га электрон шаклда ариза тақдим этиш учун фойдаланувчидан махсус билим талаб этилмайди. Чунки ари-залар белгиланган намунадаги шак-лни тўлдириш орқали ва махсус файл хажмига қўйилган талабларга риоя қилинган ҳолда тақдим этилади. АҚШда 2004 йилда қабул қилинган фуқаролик-процессуал қонунга кўра, судга ариза тақдим этишнинг умумий тартиби сифатида суд девонхонаси-га ҳужжатларни қоғоз кўринишида жўнатиш мустаҳкамлаб қўйилган. Бирок ушбу қонунчилик асосида АҚШ судлари ўз Регламентида аризалар-ни электрон шаклда тақдим этиш тартибини белгилаши мумкин. Ўз навбатида, электрон шаклда ариза тақдим этиш АҚШ Судлари конференцияси томонидан белги-ланган техник стандартларга жавоб бериши талаб этилади. Шу муноса-бат билан 2004 йилдан АҚШнинг бар-ча судлари судга электрон шаклда мурожаат қилиш тизимига ўтган. Фуқаролик-процессуал қонунчи-ликда судга ариза тақдим этиш ва узаро ҳужжат алмашишнинг элект-рон шаклда амалга оширилишининг

белгилаб қўйилиши муносабати билан АҚШда суд ишларини юри-тиш доирасида электрон ҳужжат ал-машишини тартибга солувчи махсус ахборот-ҳуқуқий тизимлар ишлаб чиқила бошлади. Мазкур тизимлар и-чида судга электрон шаклда ариза тақдим этишнинг назарда тутовчи "Case Management/Electronic Case Files" (CM/ECF) деб номланувчи гло-бал тизим кенг тарқалган. 2006 й-лда ушбу тизимни округ судлари ва банкротлик ишларини кўрувчи суд-ларда жорий этиш тўла яқунланди. CM/ECF тизими аппарат ва дас-турий таъминотлар учун минимал та-лабларни белгиловчи таъминоти рўй-бага чиқаради, шунингдек, интер-нет тармоғида суд ҳужжатларининг чоп этилишини таъминлайди. АҚШ судлари Маъмурий офиси томони-дан ишлаб чиқилган федерал суд-ларга электрон ҳужжатларни тақдим этиш бўйича кўрсатма талабларига мувофиқ, ҳужжатлар дастлаб белги-ланган форматда (PDF) электрон файл шаклида тайёрланади. Сўнгра фойдаланувчи интернет орқали суд томонидан берилмаган идентификацион ном ва паролни олади. Бу орқали фойдаланувчи суднинг ахборот тизимига киради ва иш тўғрисида зарур маълумот-ларни, яъни ишнинг рақами, ҳужжат тақдим этилган шахснинг процессу-ал ҳуқуқий ҳолатига доир маълумот-ни киритади, тақдим этилаётган ҳужжатнинг турини кўрсатади ва файлни суднинг ахборот тизимига юклайди. Суднинг ахборотлар тизими ушбу файлни қабул қилиб олгач, ҳужжат юборган шахсини, ишда иштирок эту-вчи бошқа шахсларни электрон ҳуж-жат юборилгани тўғрисида автома-тик равишда хабардор қилади. Кеча-кундуз ишловчи CM/ECF тизимидан фойдаланишнинг қулайлиги шундаки, ҳужжатни қоғоз шаклида судга тақдим этиш жараёнидан фарқли равишда, судга электрон ҳужжатларни юбор-ётган фойдаланувчидан ҳеч қандай харажат талаб этилмайди. Айрим хорижий давлатларда суд-га электрон шаклда ариза тақдим этиш жараёнида аризаларга яна-да кенг қулайликлар яратиш, уларга бу борада ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш учун махсус марказлар ташкил эти-лгани ҳам таъкидлаш лозим. Масал-ан, Исроилда махсус клиникалар фаолият кўрсатиб, улар ёрдамида судга электрон аризаларни бепул тақдим этиш мумкин. Англияда 2002 йилдан келишилган лойиҳа йўлга

